

B.

Instructie voor den Prins van Oranje, Graaf van Nassau, Ridder der Orde enz. naar welke hy zig zal hebben te schicken en te gedraagen, in de bestiering der Landen van Holland, Zeeland, Westfriesland, Utrecht, den Briele en Voorne, waartoe de Koning hem gezet en aangesteld heeft (1).

Voor eerst, zal de gemelde Prins van Oranje zyn geduurig verblyf houden in de Landen van zyn bewind; 't welk te meerder vereischt wordt, uit hoofde der onlusten, die in zyn afwezen zouden kunnen ontstaan, zo in zaaken van Godsdienst als anderszins; ten ware de dienst van zyne Majesteit, de welvaart, het nut en het voordeel van zyne gemelde Landen zulks vorderen mogten: zonder nogtans de onderdaanen van zyne gemelde Landen buiten dezelven te beroepen, te betrekken of te doen komen, dan om dringende en redelyke oorzaken, of met bewilliging en op orde van de Hertoginne van Parma en Plaifance Regente en Gouvernante van alle de Landen van herwaards over in 't gemeen.

Dat de gemelde Prins van Oranje gehouden zal zyn tot gehoorzaamheid en onderwerping aan de brieven, bevelen en Ordonnantien van de gemelde Hertoginne, die het opperopzigt en gezag heeft, zo wel als zyne Majesteit zelve alleen, over alle de Gouvernementen van zyne gemelde Landen.

Dat

(1) Wy hebben geoordeeld niet ondienftig te zyn deeze Instructie in 't Hollands, zoo als ze by WAGENAAR *Bescbr. van Amsterd.*, in de Bijlagen tot het III. Deel bladz. 483. gevonden wordt, in haar geheel te plaatsen.

Dat hy, zig bevindende ter plaatse daar de Provinciale Raaden van zyne gemelde Landen en van zyne gemelde Gouvernemen ten gehouden worden, toegang tot de gemelde Raaden hebben en in dezelve voorzitten zal, zo dikwils als het hem behaagen zal, en de zaaken zulks vereischen zullen; de zaaken, die daar van dienst zyn, voorstellende of doende voorstellen, over dezelve doende raadpleegen in zyne tegenwoordigheid, en met de meerderheid van stemmen en gevoelens besluitende, geelyk gebrukelyk is.

Ook zal hy, door de Regters en Officiers, daar toe gesteld, goed en kort regt oefenen en doen oefenen, omtrent alle Leenmannen, Amptenaars en Onderdaanen, zo Kerkelyken als Weereldlyken, volgens de Privilegien, Regten en Constumen der gemelde Landen, welken zyne Majesteit wil en verstaat, dat bewaard blyven, in zo verre de Onderdaanen daarvan wettig bezit en gebruik hebben. En wat de zaak der behoudenisse van ons heilig geloof en Christelyken Godsdienst aangaat, die zyne Majesteit zig meest ter herte laat gaan; zyne Majesteit beveelt den gemelden Heere Prinse van Oranje wel uitdrukkelyk, dat hy goede en naartige zorg draage, om de gezindheden, die door onze Heilige Moeder de Kerk veroordeeld zyn, te straffen en uit te rooijen, volgens de Plakaaten en Edicten, over 't stuk van den gemelden Godsdienst, voor deezen, vastgesteld en afgekondigd, by wylen de Keizerlyke Majesteit, hoogloffelyker gedagtenisse, en sedert door zyne Koninglyke Majesteit vernieuwd. En dat de Regters, die zig onder 't Gouvernement van den gemelden Heere Prinse bevinden zullen, de gemelde Edicten en Plakaaten zullen uitvoeren, zonder inbreuk, verandering of maatiging; naardien men hen tot Regters aangesteld heeft, om volgens de Wet te oordeelen, niet om dezelve te maatigen en te verklaren, of om te twisten en te oordeelen, of dezelve dienstig zy, of niet. Hy zal ook agt geeven, dat zulken, die, met de daad, eenigszins verdagt zyn van tot de gemelde gezindheden te behooren, of onbekende luiden geene heimelyke byeen-

komften of vergaderingen houden. En wanneer hy van eenige Vergadering kennis gekreegen heeft, zal hy, uit al zyn vermogen, trachten de vergaderden te vatten en te doen straffen, gelyk volgens de gemelde Plakaaten behoort. En zo hy de menigte zo groot vindt, en het noodig ware, dat men dezelve met de sterke hand te keer ginge, zal hy zig bedienen van al wat in zyne magt is, eer zy zo talryk worden, dat het hulpmiddel daarna moeilijker zyn mogt.

Hy zal de onderdaanen van zyn Gouvernement, zo veel in zyn vermogen zyn zal, beschermen tegen allerlei overmagt, geweld en ongelyk, en in geenen deele gedoogen, dat eenige landloopers, zwervers of krygsluiden door 't land trekken, zonder te betaalen, of eenig ander geweld of schade toebrengen aan Kloofsters, huisluiden of anderen; maar dezelve, zonder oogluiking, doen straffen, volgens de Plakaaten, desaangaande afgevaardigd en uitgegeven.

Hy zal ook, uit al zyne magt, bewaaren en in stand houden de regten, hoogheid, jurisdictie, inkomsten en domeinen van zyne Majesteit, en geene vervreemding van de gemelde domeinen gedoogen, dan by open brieven, die, na ryp beraad en met kennisse van zaaken, onder het groot zegel van zyne Majesteit, afgevaardigd, en wettiglyk en naar behooren in de Finantie bekrachtigd zyn.

Ook zal hy niet toestaan noch gedoogen, dat in zyn Gouvernement voetknechten of krygsluiden geworven, of verzameld worden, zonder uitgedrukten last of bewilliging van zyne Majesteit, of van de gemelde Hertoginne. En zo dra hy kennis gekreegen zal hebben van verzameling van knechten, zal hy zyn best doen, om dezelve, met hulp en bystand van de edelen, goede steden, officieren en andere Onderdaanen, te verstrooijen en uit zyn Gouvernement te doen vertrekken, met verbod aan alle onderdaanen van zyn gemelde Gouvernement, om zig in geenen dienst van eenige Heeren te begeeven dan van zyne Majesteit; en zo zy vreemden dienst aanvaard mogten hebben, zig, op straffe van de galge, daaruit te begeeven, altoos wel bedenkende, dat de be-
gin-

ginfels ligter hersteld kunnen worden, dan wanneer de geweldenaaryen verder voortgelopen zyn.

En ten deezen en tot alle andere einden, die vaardigen tegenstand vorderen, zal de gemelde Prins van Oranje de Edelen, Amptenaars en andere Onderdaanen van zyn gemelde Gouvernement mogen doen vergaderen by klokgeflag, of anderzins, naar dat hy zulks dienstig vinden zal, om hem, in het verdedigen van 't Land, by te staan.

Insgelyks zullen de Edelen, Amptenaars en andere byzondere perfoonen van zyn gemelde Gouvernement, wanneer zy door hem ontbooden of geroepen worden, gehouden zyn tot hem te komen, en hem, in alle eerlyke en redelyke zaaken, te gehoorzaamen.

De gemelde Prins van Oranje zal ook vlytiglyk bezorgen, dat de Sterkten en Vestingen van zyn Gouvernement wel bewaard, en de bezettingen, voor dezelve geschikt, wel onderhouden worden, volgens de Ordonnantien, daarop gemaakt of nog te maaken, buiten welken, hy niet zal mogen gaan, zonder daarvan zyne Majesteit of de gemelde Hertoginne kennis te geeven.

En zal hy geen gebruik maaken van voetknegten, aan welken eenige Sterkten te bewaaren gegeven zyn, begeerende zyne Majesteit dat dezelve aldaar hun geduurig verblyf houden, om alle verrafling te voorkomen.

Voorts zal hy zig niet moeijen met, noch steeken in de domeinen van zyne Majesteit, 't zy met dezelve in admodiatie te neemen, te pagten, te ontfangen, of op eenige andere wyze hoe ook genaamd; maar de Ontvangers, daartoe gesteld, of de Commiffarissen, die zyne Majesteit, of die van zyne Fianantien of Rekeningen daartoe stellen zullen, daarmede laaten beworden: aan welken hy alle hulp en bystand verleenen zal. Doch zo hy iet verneemt, waarin her voordeel of de dienst van zyne Majesteit niet bewaard wordt naar behooren, zal hy 'er zyne gemelde Majesteit, en in deszelfs afwezen, de gemelde Vrouwe Hertoginne kennis van geeven.

En zal hy gehouden zyn te bewaaren, en vervolgens

gens te doen bewaaren de Staaten der Ontvangeren, opgemaakt door die der Finantien of der Rekeningen, zonder dezelfen in eenigerlei opzigt te krenken, dan by schielyken en zeer dringenden nood, die geene verwyling gedooft zonder gevaar van grooter ongelegenheid; van welken nood hy nogtans gehouden zal zyn, ten spoedigfte mogelyk, kennis te geeven aan den Koning, of aan de gemelde Hertoginne.

En zal de gemelde Prins geene zaaken, die voor de gemelde Raaden of hangen of behandeld moeten worden, voor zig mogen betrekken, noch op eenigerhande wyze den gewoonen loop des Regts verleiden of belemmeren, of partyen bedwingen om voor hem of voor zyne Gemagtigden te pleiten, ten ware zulks gefchiedde met bewilliging van beide de partyen, of dat 'er eenig ongemak uit ontftaan zou, en de tyd niet toeliet, daarvan eerft aan de gemelde Vrouwe Hertoginne kennis te geeven.

Ook zal hy de gemelde Raaden niet mogen gebruiken tot andere zaaken dan die des Lands; maar dezelfen geduuriglyk laaten bezig zyn, in de zaaken van hun beroep. Hy zal voorts goede zorg draagen, dat de Ontfangers der Domeinen en Inkomsten van zyne Majesteit, en die van de Rekeningen hunnen pligt wel waarneemen, en de inkomsten van zyne Majesteit behoorlyk beftieren. En zo hy daarin gebrek vindt, zal hy 'er de gemelde Hertoginne, of die van de Finantien kennis van geeven, om 'er, by zynen raad, de vereifchte provifien tegen te verleenen.

De gemelde Prins zal ook geenerlei Privilegien, Octrojen, vrye Markten, Wettigingen of diergelyke gunften van merkelyk belang mogen verleenen: ook geene vergiffenis van doodflagen of andere zwaare en grove misdaden; uitgenomen van enkele doodflagen en andere misdaden, waarop geene doodftraf of verbeurdverklaring van goederen gefeld is, en dit nog behoudens redelyk verding, ten behoeve van zyne Majesteit, volgens de Ordonnantie daarop gemaakt: 't beloop van welk verding betaald zal worden in handen van den Officier der Plaatsfe, daar de doodflag of misdaad bedreeven is.

De gemelde Prins zal ook niet mogen verleenen eeni-

eenige brieven van vrygelcide, vryen doortogt, Lyfsveiligheid, *placets* op Beneficien of andere diergelyken, die door den geheimen Raad, onder het groot zegel van zyne Majesteit, afgevaardigd worden.

De gemelde Prins van Oranje zal geenerlei nieuwe werken mogen maaken, zonder last van zyne Majesteit, of van de gemelde Hertoginne, of van die van de Finantien. Met dien verstande nogtans, dat de huizen, die zyne Majesteit in zyn Gouvernement heeft, onderhouden worden, zonderze geheellyk te laaten vervallen, en hy die van de Finantien kennis geeve wat 'er ten dien einde zou kunnen noodig zyn, ook op dat zy zorg draagen, dat 'er, in die huizen, niets gelegd worde, waardoor zy eenigszins zouden kunnen overlaaden of bedorven worden.

Hy zal ook niet toestaan, dat iemand, van welken staat of rang ook, eenige Sterkten, in zyn Gouvernement opwerpe, ofte sterkten die 'er reeds zyn, merkelyk verbeterde, buiten bewilliging van zyne Majesteit, of van de Hertoginne.

Ook zal hy niet gedoogen noch toestaan, dat eenige onroerende goederen, ten behoeve van Kloosteren of van eenige doode hand, worden opgedraagen; noch dat de Kloosters, Abtdyen en Kerkelyke gelligten, of de Steden of Dorpen of andere Genootschappen andere beschermers voorwenden te hebben, of met der daad hebben, dan den Koning, of den gemelden Gouverneur, uit den naam van zyne Majesteit.

Van gelyken zal de gemelde Prins van Oranje niet gedoogen noch toestaan, dat de Steden, Dorpen of Genootschappen van zyn Gouvernement hunne goederen verkoopen of op eenigerhande wyze belasten, noch ook eenige nieuwe imposten opstellen, zonder bewilliging en octroi van zyne Majesteit.

Wanneer zyne Majesteit, of de gemelde Hertoginne den gemelden Prins belasten zullen, Oorlogsvolk te voet en te paarde te werven of te verzamelen, zal hy zorgdragen dat zy het zelve tot de minste kosten en met den minsten overlast werve en verzamele.

De gemelde Prins van Oranje zal gehouden zyn, de Plakaaten en Ordonnantien van zyne Majesteit,

gemaakt en afgekondigd of te maaken en af te kondigen, zo wel op het stuk der Regtsoefeninge als der Secten, Munte, Regeeringe en andere zaaken van zyn Gouvernement, te doen naarkomen, zonder dezelve te krenken, of te gedoogen, dat dezelve, door anderen, gekrenkt worden, op eenigerhande wyze.

En zal hy zorg draagen om goede nabuurschap te onderhouden en vreedzaam te leeven met zyne nabuuren, zonder aanleiding te geeven tot verbittering, tweedragt of oorlog; en zal hy, van tyd tot tyd, van alle voorvallen en zaaken van gewigt den Koning, en in deszelfs afzyn, der gemelde Hertoginne kennis geeven.

Ook zal hy goed verstand houden met den Graave van Aremborg, Gouverneur van Friesland, Overysfel, Groningen en Lingen, en met den Graave van Hoorne, Gouverneur van Gelder en Zutphen, over alles, wat den dienst van zyne Majesteit en het welzyn van hunne Gouvernemenen aangaat, om elanderen te helpen, by te staan en te bevoordeelen.

Hy zal niet bestaan, eenige Beneficien te begeeven, die op de rolle van zyne Majesteit staan; maar zig te vrede houden met die genen, welker begeeving hem toegelaaten is, en aan zyne voorzaaten in het zelfde ampt toegelaaten geweest is; met dien verstande nochtans, dat, naardien men by ondervindinge gewaar wordt, dat de agtelosheid en onbekwaamheid der Zielzorgeren, die niet zo zyn als zy behooren te wezen, om het arme volk wel te onderwyzen, eene der voornaamste oorzaaken geweest is, dat de Gezindheden, welken door onze Heilige Moeder de Kerk veroordeeld zyn, zig in de Landen van herwaards over hebben uitgebreid; en om daarin voor het toekomende te voorzien, zyne Majesteit verstaat, dat de gemelde Gouverneur, wanneer 'er eene Zielzorgers plaats, die ter zynen gewoonlyke begeevinge staat, openvalt, eer hy dezelve begeeve, gehouden zal zyn de voorwerpen daartoe te noemen aan de gemelde Vrouwe Gouvernante en twee of drie bevoegde Perfoonen, om uit dezelve eenen te kiezen, indien hy daartoe bekwaam bevonden

den wordt, na vooraf behoorlyk onderzocht te zyn door zulken, die de gemelde Gouvernante daertoe zal willen stellen; zullende de genen, die op deeze wyze van zulk eene Zielzorgers plaats voorzien zal geworden zyn, gehouden wezen in perfoon te dienen, zonder te gedoogen, dat hy een anderen in zyne plaats stelle.

Hy zal ook geene benoeming doen, noch bewilliging verleenen tot opengevallen waardigheden, die ter begeevinge van zyne Majesteit bewaard worden. En zal hy, by 't openvallen derzelven, daarvan kennis geeven aan de gemelde Hertoginne, en niet gedoogen, dat van de gemelde Beneficien, door iemand, wie hy ook zy, bezit genomen worde, zonder daartoe, door den Koning, of door de gemelde Hertoginne, benoemd te zyn.

Hy zal geen bewind hebben over de bede of penningen, door het Land toegestaan; wanneer die penningen, op zulk eene voorwaarde, zyn toegestaan; zullende hy zig van dezelve niet mogen bedienen, dan voor zo verre hem zulks, door den Koning of de Hertoginne, zal gelaft worden.

Wanneer hy kennis gekreegen zal hebben van eenige twisten, geschillen of regtsgedingen tusschen Steden of genootschappen, waaruit tweedragt zou konnen ontstaan, zal hy 'er der Hertoginne kennis van geeven, zynen raad daar nevens voegende, om vervolgens te beveelen, 't gene geraaden zyn zal.

Hy zal de zaaken van zyn Gouvernement behandelen met de Raaden en Amptenaars van zyne Majesteit, zonder 'er luiden in te mengen, die noch Amptenaars van zyne Majesteit, noch in zynen dienst zyn, of hem eed gedaan hebben.

Hy zal der Hertoginne kennis moeten geeven van de genen, die hy in de Wet der voornaamste Steden van het Land zal willen stellen, om te verstaan, of zy 'er eenigen buiten gelaaten, of anderen in derzelver plaats gesteld wil hebben, zo dra zulks geschieden kan.

Hy zal behoorlyk agt geeven op de bestiering der inkomsten van de Steden, en haare rekening doen naarzien door luiden, zig op 't stuk der rekeningen

ver.

verstaande, zonder overtollige uitgaaven te lyden.

En wanneer 'er tusschen de Bevelhebbers der Steden eenig verschil ontstaan is, zal hy dezelve bevredigen, indien zulks mogelyk zy. Anders zal hy 'er der Hertoginne kennis van geeven, om 'er, by haaren raade, in te voorzien.

Wanneer onbevoegde of onbekwaame Persoonen in de Wet gesteld zyn, zal hy ze moeten afzetten, en andere bekwaamen in derzelver plaats stellen.

Ook zal hy behoorlyke zorg draagen voor de Plaatsen, waar de Koning de vrye verkiezing der Wethouderen heeft, en aldaar geene ttrydige gewoonte of duurzaam gebruik laten insluipen.

Hy zal met de Luiden van de Rekeningen en met 's Lands Ontvangers zorg draagen voor de vermeerdering van 's Konings Domeinen.

Hy moet niets vraagen, verkrygen, ontvangen of neemen van het Land ten zynen voordeele, boven 't geene gebruikelijk is, zonder bewilliging van zyne Majesteit, of van de Hertoginne.

Hy zal byzonderlyk letten op het bestier der dykaadje van den Hondsbosche, op dat de penningen, die ten behoeve van de gemelde dykaadje geheeven worden, naar behooren, en zonder overtollige kosten te maaken, worden aangelegd, en ten bekwaamen tyde raadpleegen met die van de rekeningen en anderen, zig op 't werk der dykaadje verstaande, om daarop betere orde te stellen dan voor deezen geschied is.

Ook zal hy wel zorgvuldiglyk agt geeven, dat niemand wie hy zy besta eenige aanwassen te aanvaarden, of zig in 't bezit derzelven te stellen, zonder oëtroi of bewilliging van zyne Majesteit; maar hy zal die aanwassen ten behoeve van zyne Majesteit doen bewaaren, zelfs in 't overstromde Land in 't Kwartier van Dordrecht en van Zuidholland.

Hy zal ook zorg draagen, dat de Officiers der Houtvesterij van Holland, en anderen, die opzigt hebben over de duinen, die duinen doen onderhouden en beplanten, zo als tot verzekering des Lands vereischt wordt, en zo hy daaraan gebrek vindt, der Hertoginne daarvan kennis geeven, om 'er, by haaren raade, in te voorzien.

Daar.

Daarenboven zal hy byzondere en naarftege zorg draagen, dat 'er niets ondernomen worde tegen de regten, hoogheid en gezag, goederen, renten, inkomsten en domeinen van zyne Majesteit: welken hy zal handhaven, en doen handhaaven tegen allen, gelyk zyne Majesteit een volkomen vertrouwen in hem heeft, en gelyk hy daaraan zal willen beantwoorden. En zal hy deeze zyne Instructie niet verder gemeen maaken dan noodig zy, en de zaaken zulks vereifchen zullen.

Zo zyne Majesteit eenen byzonderen Stedehouder in 't Land van Utrecht mogt aanstellen, verstaat hy, dat die Stedehouder staan zal onder den gemelden Prins van Oranje, die hem zal raaden en bystaan in den genoemden last, tot welzyn van het Land van Utrecht en van den dienst zyner Majesteit, en wien hy ook verpligt zal zyn te gehoorzaamen, als zynde eene zaak, die vereenigd is met het gemelde Gouvernement van Holland.

Ook zal de genoemde Prins zorgvuldig opzigt hebben over 't gemelde Land van Utrecht, in aanmerking neemende, dat het nieuwlings aangewonnen is.

Hy zal ook agt geeven, dat de Ordonnantie, gemaakt door de Koninginne Weduwe van Hongarye, goeder gedagtenisse, omtrent de betaaling der schulden, renten en agterstallen der Staaten van 't gemelde Land van Utrecht van de jaaren 1511 en 1512, betreffende het Oudschildgeld, met het gene 'er van afhangt, naar derzelve vorm en inhoud, worde naargekomen.

Midsgaders de Ordonnantien, gemaakt over den Hinderdam en Lekkendyk, en dat, tot den ontvangst of Staaten der Kanaalen of Ontvangers, eerlyke luiden gesteld worden, vervreemd van de misbruiken, die daarin ontdekt zyn.

Hy zal tot bewaaring der Sterkten van Utrecht geene andere luiden stellen, dan oude onderdaanen van den Koning, in deeze Landen van herwaards over.

Aldus gedaan en geordonneerd onder onzen naam, in onze Stad van Gend, den agtsten Augustus 1559.